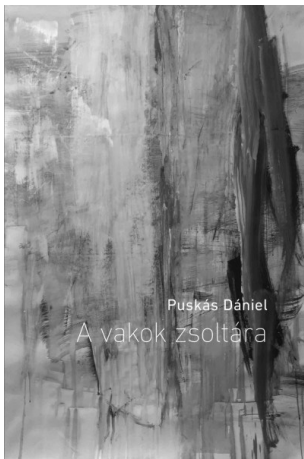

SZÁNTAI MÁRK

Zsoltárok, mítoszok újrahangszerelve

PUSKÁS DÁNIEL: A VAKOK ZSOLTÁRA

FISZ
Budapest, 2017
74 oldal, 1600 Ft

”

Puskás Dániel tavaly megjelent verseskötönyve, *A vakok zsoltára* idén márciusban elnyerte a legjobb elsőkötetes költőnek járó Makói Mediáliák díjat, ami már önmagában is kiemeli a könyvet a friss debütánsok sorából, a kritikai megszólalások azonban egyelőre még váratnak magukra, és a laikus olvasók tollából is csupán egyetlen, kötetbemutatóról szóló blogbejegyzés és két moly.hu csillagozás született e sorok írásáig. (Ha optimista akarok lenni, azt mondanám, ez a helyzet, persze, még változhat, de ismerjük az elsőkönyves lírakötetek iránti, nem túlságosan felfokozott olvasói-kritikusi érdeklődést.) Mindezek ellenére persze szerénytelen túlzás lenne hiánypótlónak nevezni jelen írást, abban azonban talán bízhatok, hogy sikerül úgy vázolni e számomra izgalmas líra fő súlypontjait, hogy az a recepció esetleges és reménybeli továbbfolyásának kedvező táptalajt biztosítson.

Már a kötet paratextusai is figyelemre méltók: érdemes szót ejteni a Remsey Dávid által tervezett, minimalizmusában is esztétikus borítóról; a rajta szereplő festmény (Kopasz Tamás: *Zuhanás*) címével, hangulatával a könyvtárgyként való megpillantáskor is előlegezi a versek alaphangvételét. A festmény címe korrelál azzal, hogy a versek egy létbe vetett, megkapaszkodni nem tudó, folyamatosan helyét kereső, de azt legfeljebb ideiglenesen megtaláló szubjektum kiáltásaként értelmezhetőek. E kilátástalanság, eredendő értelmetlenség (lásd pl. a szerelmi témájú versek drámai feszültségéit) részben ellentéteződik a hitet megéneklő darabok segítségével, ezek azonban – szerencsére – nem egyszerű bináris oppozícióként működnek, mert ez a líra képes a lélek összetettebb működését, finomhangolásait megjeleníteni.

A különféle kultúrtörténeti alapokról építkező kötet címválasztásával (*A vakok zsoltára*) mutatja az olvasó számára a hagyományválasztás egyik legfontosabb irányát, a több versciklusra is érvényes bibliai elköteleződést. Ha akarjuk, a kö-

tet versei valóban olvashatóak modernkori zsoltárokként: a lírai megszólalók a transzcendenshez való közeljutást, és/vagy a saját sorsuk megértését teszik a kötet fő tétjévé. Az ily módon egységben tartott kompozíció ügyesen kerüli ki a – nem csupán kezdő költőkre – leselkedő veszélyt: azt, hogy a különálló versekből összerakott ciklusok és a kötetegész mögött húzódó szervezőelv nem képes egybefogni a széttartó darabokat. Puskás ciklus- és kötetkompozíciója ezzel szemben határozott irányt mutat: a bibliai ihletésű lírától fokozatosan érkezünk meg a személyesség intim szférájába, amelyet hol mindennapiság keretez, hol mitológiai történetek újraírása tesz szervessé. Bár a fülszövegek általában – legyenek bármily frappánsak is – inkább működnek egyes marketingfogásként, mint az értelmezéshez valós segítséget nyújtó fogódzóként, ezúttal mégis meg kell cáfolnom saját előítéleteimet, mert úgy tűnik, Csehy Zoltán sorait visszaigazolják a kötet versei. Csehy így szól a Puskás-féle hagyományhasználatról: „formálgatja, ha kell, le is farag belőle ezt-azt, de képes visszazagasztani is a lefaragott törmeléket”.

Egy első kötettől természetesen nem azt várjuk, hogy radikálisan megújítsa a kortárs lírát, az viszont jogos igénynek tűnik, hogy ne maradjon a biztonságos, ámde sehová sem vezető senkiföldjén, hanem határozott és releváns kérdésirányokat jelöljön ki saját maga számára. (Persze, könnyen lehet, hogy az útkeresés egy elsőkötet után egészen más irányokba fordul, bár a verseskönyvben szereplő költemények kiérlelt hangja inkább a megkezdett irány folytatását, továbbgondolását valószínűsíti.) Melyek lehetnek a Puskásra váró kihívások? Az egyik annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy mit tud kezdeni egy fiatal költő a biblikus és mitológiai hagyománnyal, hogyan tudja újragondolni a világirodalomban számtalanszor megfogalmazott történeteket. A másik, legalább ennyire fontos szempont az, hogy az előbbi kérdésre adandó válasz milyen nyelvi, költészeti, világgépi elköteleződések mentén valósul meg, hogyan jelöli ki önmaga számára a poétikai játékeret. Puskás egyik megoldása az, hogy személyessé hangszereli a történeteket: ahol érzi, hogy a biblikus-mitikus tétek túlnőnének a kötet vállalásain, ott közel hoz, személyessé tesz, de sohasem túloz vagy banalizál. A biblikus és mitológiai hagyomány felhasználásán túl Chagall festészetének is fontos szerepet szán ebben a kötetben. A festő képeinek látomásszerűsége, expresszivitása Puskás verseiben is tetten érhető; az egyik vers (*Miért nem láttam, hogy 1917–18* [23–24]) talán túlságosan is akarja, hogy felfedezzük ezt az – egyébként kétségkívül releváns és főként a *Ros hasana* ciklusra igaz – társzművészeti kapcsolódást.

A fenti kérdés nyelvi vonatkozásaival kapcsolatban pedig az látszik, hogy a költői eszközök közül a visszafogott, következetesen használt hasonlatok dominálnak (pl. „Elcsendesedtek, mint vihar a tengeren” [13], „valódibb, mint a miénk” [19], „lassan vánszorognak az utcák, mint a gleccserek” [49]). Ez a választás értelmezhető egyfelől bibliai hatásként, a szerző által kijelölt hagyomány következetes végigvitelének nyelvi reprezentációjaként, másfelől pedig az is igaz, hogy egy ilyen, egyszerűbb alakzat működtetésével sikerül elkerülnie azt, hogy a versek belefussanak a metaforák túlzott és felesleges halmozásába. Ennek köszönhetően egy letisztult, minimalista versnyelvet kapunk, mely kétségkívül jól áll Puskás lírájának.

A költő a motívumok felhasználása, átsajátítása során sem esik túlzásba, nem válik egy nagy műveltségi bázis öncélú fitogtatójává, nem nehezíti el az értelmezést a könnyen nehezen felfejthető kulturális kódok túlhajtásával. Ez persze korántsem azt jelenti, hogy a könnyű referencializálás vagy az áttetsző banalitás szerveznék Puskás verseinek szövetét. Épp ellenkezőleg: az olykor látszólag transzparens felszín és a szikár mondatok mögött újabb és

újabb interpretációs lehetőségek lakoznak, ekképpen a hiány és az elhallgatás – itt is, mint oly sokszor – az egyik legfontosabb versszervező és -értelmező erővé válik.

A kötetegész áttekintése után lássuk, hogyan építkezik kisebb elemeiben *A vakok zsoldára*, hogyan lesznek érvényesek a fenti megállapítások a kötet mikrostruktúrájára! A kötetnyitó, cikluson kívül helyet kapó *Jób zsoldárai* című vers az itt megszólaló lírai én (a bibliai Jób vagy a vele azonosuló *másik*) hányattatásait beszéli el, a soron következő verseket – kérdés-halmozó retorikájának köszönhetően – nyugtalanító bizonytalanságban exponálva. Nem véletlenül kerül központi pozícióba ez a szöveg: nem csupán az ezt követő, *A vakok legendáriuma* címet viselő, és döntően bibliai figurákra, jelenetekre épülő szakasz nyitóverseként szerepelhet, de létbizonytalansága, a megszólaló *én* kiszolgáltatottsága az egész kötetre érvényes prologusként értelmezi azt. A bibliai hangvételi ciklus nem hat porosnak, sőt nagyon is aktuális válik, amikor lételméleti kérdéseket, a létezés külső meghatározottságait, a lét alapvető értelmetlenségétől való rettegést tematizálja. A *Megfogni egy kutyát* ciklus csak a kötet későbbi pontján kap helyet, mégis, szerkezetét tekintve az előhöz kapcsolódhat, már csak azért is, mert csupán e két ciklus versei kaptak sorszámot. Bár a számozás jelzi e versek szorosabb összefonódását, a biblikus ihletésű líra vagy éppen a szakítás, elhagyástörténet versei külön-külön is megállnák helyüket, így a számozás meglétének vagy elhagyásának köteten belüli váltogatása inkább zavaró, mint funkcionális.

A zsidó újév, a *Ros hasana* nevét címbe emelő második ciklus szövegei akár az újrakezds ígéretével is kecsegtethetnének, ebben a reményében az olvasónak azonban csakhamar csatlakoznia kell. Az itt lírai témává emelkedő jelenetek (a háború és a magány képei) továbbfűzik az első szakasz bibliai hangütését, és a már érintett chagalli szürrealizmusból is merítve jutnak el a keserű konklúzióig: „Olyan szeretnék lenni, mint a bölcs Salamon / Mikor nem tudta, hogy minden hiábavalóság” (29). A *Csak néhány darab hiányzott* címet viselő ciklus pedig – az előbbivel ellentétben – már címében is a hiánytapasztalatot teszi kiemeltté: ahogyan a kirakós játék is csak az összes darab egyidejű rendelkezésre állása esetén lehet teljes, így a ciklusban megénekelt mindennapi helyzetek is félbehagyott, kudarcos történetek maradnak. A megvilágosodás ígéretével kecsegtető fény, az igazság egyik alapvető metaforája ráadásul elvágja a vers beszélőjét, így a jótétemény átokká változik, mert a látás elemi képességét akadályozza. A megálló óra, a kirakósból hiányzó arc (és persze az imént említett fénymetafora is) talán túlságosan is tendenciózusan veszi számba a hiány ismert toposzait, üdítő és ezeket ellensúlyozó újdonságként hat azonban az ugyanitt szereplő, játékoságában is komoly *Klárások*-átirat (*Nyaklánc* [39]).

Az *Admétosz* versei (*Danaé, Alkésztisz, Pügmalión*) az antik mitológia szerelmi témákban bővelkedő történetei közül érdemnek takarékos módon. A választott történetek az olvasó képzeletében könnyedén előhívják a témával kapcsolatos képzőművészeti ábrázolások egész sorát, ezáltal szabadabb asszociációknak engednek teret, mint ahogyan azt a Chagall-kép esetén láthattuk. Míg Danaé és Alkésztisz esetében a versbeszélő egy külső szemlélő, Pügmalión egyes szám egyes személyben mondja el lírai monológját, nem mellesleg ez a vers válik a kötet egyik legemlékezetesebb darabjává („Összeraktam magamnak egy nőt / a pincében lévő kacatokból”, majd kicsit később így folytatja: „Óvatosan megfogtam a kezét, / de megrázott, / és azt mondta: / *Love me tender.*” [55]). Az antik témáktól elemelkedve aztán megérkezünk a középkor világába is: a Succubus, a középkori szerelmi démon férfiakra leselkedő tekintete egy mindössze két (de igen erős) versből álló ciklus címét adja, ami azonban némi terjedelmi

aránytalanságot mutat az egyébként sem túl vaskos kötetben. Ha a *Jób zsoltárait* az egész könyvre érvényes prologusként olvastuk, az utolsó egység, a *Még egy papírfecni elég* töredékekből építkező lírája joggal tarthat igényt az epilógus címére. Az első vers kérdései itt kijelentésekké szelídülnek, amelyekén végighaladva a kötetzáró lakonikus felismeréshez jutunk el: „Szeretni felesleges. / Két sornál több / nem marad belőle” (65).

Keserű, komoly, érett líra Puskás költészete. A bibliai és mitológiai történetek megelevenítése, szerepverssé formálása, a hagyomány és a magánéleti kataklizmák kreatív összedolgozása eredményezi a kompozíció sikerességét és szavatol a kötet működképességéért, az igazán emlékezetes versek (pl. *Kék falu*, *Ros hasana*, *Pügmalión*) pedig könnyedén ellensúlyozzák a kötet kis számban előforduló gyengébb megoldásait.

